

ЛОКАЛЕН ЕКОНОМСКИ
ПЛАН ЗА РАНЛИВИ
КАТЕГОРИИ НА ГРАЃАНИ,
ПОВРАТНИЦИ И ЧЛЕНОВИ
НА НИВНИТЕ СЕМЕЈСТВА ЗА
ОПШТИНА КУМАНОВО И
ОПШТИНА ЛИПКОВО

Оваа публикација е подготвена како дел од проектот „Пат кон отпорност и реинтеграција на ранливите семејства во заедницата “што ја спроведува конзорциум од организациите: Македонски центар за меѓународна соработка-МЦМС, Нексус – Граѓански концепт, Иницијатива за европска перспектива-ИЕП, Хоризон Цивитас и Плеиадес. Проектот е поддржан од Глобалниот фонд за ангажираност и отпорност на заедницата-ГЦЕРФ.

Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на авторот и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на ГЦЕРФ или другите организациите што ја спроведуваат програмата.

Автор: Горан Велески

април-мај 2022

Содржина

Резиме.....	3
Методологија за изработка на Економскиот план за реинтеграција во општеството во општина Куманово и општина Липково	6
Основни податоци за општина Куманово и општина Липково	7
Општина Куманово	7
Општина Липково.....	8
Ресоцијализацијата, рехабилитацијата и реинтеграција на личноста на повратниците и на членовите на нивните семејства.....	8
Економска реинтеграција – Стратешка цел и мерки	11
Идентификување на бариерите со кои се соочуваат повратниците и членовите на нивните семејства на пазарот на трудот.....	12
Кариерно насочување.....	12
Јакнење на квалификации и вештините поврзани со вработувањето.....	13
Субвенционирано вработување во граѓански организации со социјална мисија (социјално претпријатие) или општествено одговорни компании	14
Самовработување	14
Препораки.....	15

Локален економски план за реинтеграција во општеството на повратниците и членовите на нивните семејства во општина Куманово и општина Липково

Резиме

Странските терористички борци (повратници), како лица кои престојувале во конфликтната зона во Ирак и/или Сирија и потоа се вратиле во Европа, претставуваат потенцијален ризик за општеството. Република Северна Македонија, како и повеќето земји од Европа е исправена пред предизвикот за реинтеграција на повратниците и членовите на нивните семејства како посебна ранлива категорија на граѓани.

Во Македонија постои јасна политичка волја за важноста на спречување на насилниот екстремизам и борба против тероризмот. За таа цел, Владата на Република Северна Македонија го оформи Националниот комитет за спречување насилен екстремизам и борба против тероризмот, кој е задолжен да ја координира работата на институциите во земјата и на меѓународно ниво и активно да ги вклучи граѓанските организации и образовните институции во имплементација на своите програми. Националниот комитет ги координира активностите предвидени во Националната стратегија за борба против тероризмот (2018-2022), Националната стратегија за борба против насилниот екстремизам (2018-2022) и акциски планови за нив, како и Националниот план за реинтеграција, ресоцијализација и рехабилитација на повратници од странски војски и нивните семејства (жени и деца), заедно со оперативни процедури.

Законските одредби кои се однесуваат на инкриминација на дела на тероризам и активности на странските терористички борци се предвидени во Кривичниот законик, Законот за спречување перење пари и финансирање тероризам, а во Законот за извршување на санкции се предвидени одредби со кои се регулира ресоцијализацијата на осудени лица, вклучувајќи ги и повратниците.

Согласно последниот Извештај на ЕУ за напредокот на земјата, Република С. Македонија има законска рамка за справување со борбата против организираниот криминал, која во голема мера е во согласност со европските стандарди, но потребни се подобрувања во однос на мерките за спречување тероризам, односно потреби се систематски, одржливи, инклузивни и релевантни програми за реинтеграција, ресоцијализација и рехабилитација

на странските терористички борци повратници кои ќе се засноваат на транспарентен процес кој ги вклучува сите релевантни чинители.¹

Сите мерки и активности кои се преземаат од страна на институциите се базираат на обврските од Националниот план и процедурите за ресоцијализација, рехабилитација и реинтеграција на повратници од странски војски и членови на нивните семејства, усвоени од страна на Владата, а за чија координација и имплементација е надлежен Националниот комитет за спречување на насилен екстремизам и борба против тероризам.

Реинтеграцијата претставува долготраен и мултиаспектен процес, преку кој повратниците ќе добијат можност повторно да се интегрираат во општеството, да се чувствуваат како дел од општеството, се со цел повторно да станат активни членови на економскиот, културниот, граѓанскиот и политичкиот живот во земјата.

Социјалната исклученост, маргинализацијата и сиромаштијата се предизвиците со кои се соочуваат повратниците откако ќе се вратат во својата земја. Пристапот кон социјалните услуги, вработувањето, образованието и домувањето се клучни точки на кои треба да се работи со цел ефективна реинтеграција на овие целни групи.

Процесот на економско интегрирање на ранливите категории граѓани носи во себе низа предизвици, а посебно кога станува збор за повратници кои веќе се соочуваат со социјална исклученост и маргинализација. За да се обезбеди успешна реинтеграција на овие лица, потребна е заедничка соработка на сите општествени чинители, почнувајќи од државните органи за безбедност, Националниот комитет за спречување насилен екстремизам и борба против тероризмот, надлежните министерства, центрите за социјална работа, здравствените установи, па се до општините, училиштата и семејството. Медиумите имаат големо влијание врз јавната свест, бидејќи од начинот на кој информираат и употребата на соодветни термини зависи како ќе бидат претставени и прифатени овие лица во нивните заедници.

Институтот за стратешки дијалог, во 2020 година спроведе истражување за отпорноста на заедницата во Куманово, како дел од регионалните активности на Мрежата на силни градови (Strong Cities Network (SCN)) во Куманово, за подобро да ја разбере локалната динамика на отпорност кон насилен екстремизам. Податоците и наодите од оваа студија ќе бидат основа за понатамошните активности на Акцискиот тим во заедницата наведени во Локален акциски план за превенција на насилниот екстремизам.

---

¹ Извештај во сенка за постоечките стратегии и релевантната правна рамка за превенција и спречување на насилен екстремизам и рехабилитација и реинтеграција на странски терористички борци повратници и нивните семејства, Студија за почетната состојба период 2018 – 2021, ЗДРУЖЕНИЕ НА ГРАЃАНИ „НЕКСУС - ГРАЃАНСКИ КОНЦЕПТ“ – Скопје, 2022

Истражувањето покажува дека населението на Куманово е релативно отпорно, при што најголемите разлики во оценките за отпорност се засновани на возраста на поединецот и населбата во која живее и дека отпорноста на заедниците во Куманово е под најголемо влијание од нивната доверба во јавните институции. Податоците од истражувањето покажуваат дека постои позитивен сооднос помеѓу довербата на јавноста во способноста на локалните власти, училиштата и верските институции да се справат со омразата и поларизацијата, и нивната отпорност.

Институтот за стратешки дијалог идентификуваше низа практични препораки за подобрување на локалните програми во Куманово, меѓу кои:

- Активностите треба прецизно да се дефинираат за конкретно да ги таргетираат ранливите категории на граѓани.
- Активностите треба да се стремат да ја подобрат вербата и довербата во институциите (вклучително и органите за спроведување на законот) покрај постојните заложби да се премостат етничките и верските заедници.
- Вклучувањето на општината, училиштата и верските институции треба да биде приоритизирано и добро публикувано.

Податоците од ова истражување покажуваат дека во општина Куманово јавноста има доверба во институционалниот механизам, кој треба континуирано да ги јакне своите капацитети за да обезбеди поддршка при имплементација на програмите за реинтеграција, ресоцијализација и рехабилитација на повратниците и на членовите на нивните семејства.

Планското постапување и континуирано следење се клучни за успешна економска реинтеграција, а во рамките на процесот треба да бидат вклучени активности како што се идентификување на предизвици со кои што се соочуваат на пазарот на трудот, кариерно насочување преку кариерни советници, јакнење на квалификации и вештините поврзани со вработувањето, субвенционирано вработување и обуки во граѓански организации со социјална мисија (социјално претпријатие) или општествено одговорни компании, и/или самовработување.

Ранливите категории на лица, вклучувајќи ги повратниците и членовите на нивните семејства во општина Куманово и општина Липково може да се обучат за вработување во економските сектори каде што има побарувачка за работна сила, како што се секторите: трговија на големо и мало, поправка на моторни возила и мотоцикли, преработувачка индустрија, градежништво, транспорт и складирање и друго. Фокусот треба да биде ставен на занимања за кои има побарување за вработување на работници во Североисточниот регион, како што се машински техничар, градежен техничар, администратор, систем оператор, хемиски техничар оператор, електротехничар,

фармацевтски техничар, продавач, шивач, чевлар, келнер, заварувач, помошник заварувач, бравар, возач на товарно возило, пекар, готвач, шанкер, градежен работник, земјоделски работник и др.

Одговорни субјекти за реализација на економската интеграција на повратниците и нивните семејства на локално ниво се општина Куманово и општина Липково, Центарот за вработување Куманово, локалните општествено одговорни претпријатија, локалните граѓански организации со социјална мисија (социјалните претпријатија), локалните понудувачите на верификувани обуки на возрасни, Центар за социјална работа-Куманово и средните стручни училишта на локално ниво.

Методологија за изработка на Економскиот план за реинтеграција во општеството во општина Куманово и општина Липково

Економскиот план за реинтеграција на повратниците и членовите на нивните семејства во општеството во општина Куманово и општина Липково е подготвена со систематско собирање, организирање и синтетизирање на достапните информации.

Истражувањето беше насочено кон разбирање за контекстот во земјата на национално и локално ниво, како и приоритетите и трендовите на економската интеграција на повратниците и членовите на нивните семејства. Исто така, подеднакво важно, се идентификува јазовите со кои се соочуваат и што треба да се решат за време на понатамошната економска интеграција.

Активностите вклучуваат анализирање на постојната литература, анализа на секундарни податоци и креирање референтна листа, така што сите документи се организирани и лесно достапни.

Анализата на постојната литература релевантна за економска интеграција вклучуваше разгледување на постојната регулатива, стратешките документи, акциските и оперативните плановите, извештаите за имплементација, новинарски текстови и сл. Исто така, се разгледуваше научна литература од практиките во другите држави и локални заедници кои се соочуваат со овој проблем.

По анализирање на постојната литература се започна со анализа на јавно достапните податоци како што се демографските податоци, економските податоци, социјалните податоци, образовните податоци, како и податоците од пазарот на трудот. Податоците се користеа со цел да се согледа состојбата и да се предложат политики/мерки за економска интеграција засновани на основа на податоци.

При изработката на Економскиот план за реинтеграција на локално ниво се користеа сознанијата од драфт Истражувањето за можностите на пазарот на трудот кое се спроведуваше во периодот пред подготовка на економските планови.

Основни податоци за општина Куманово и општина Липково

Општина Куманово

Североисточниот регион опфаќа шест општини на крајниот североисточен дел на Република Македонија (Липково, Куманово, Старо Нагоричане, Кратово, Ранковце и Крива Паланка) и се протега долж границите со Косово, Србија и Бугарија, односно сливното подрачје на реките Пчиња и Крива Река.

Општината Куманово е мултиетничка и мултикултурна општина, составена од Македонци (60.47%), Албанци (25.80%), Срби (6.67%), Роми (5.71%) и други групи (1.35%). Како резултат на оваа разновидност, добрите односи меѓу заедниците се клучни за мирот и развојот.

Општина Куманово се наоѓа на самата раскрсница на двата најзначајни коридори во земјата (Коридор 8 – Коридор 10). По број на население, Куманово е најголема општина во Република Северна Македонија, која има 105.484 жители, од кои 25.771 се млади на возраст од 15 до 30 години (според последниот попис од 2002 год, податоци од Државниот завод за статистика).

Општина Куманово зафаќа површина од 509,48 км², а во општина Куманово се наоѓа градот Куманово и селата: Агино Село, Бедиње, Бељаковце, Биљановце, Брзак, Вак'в, Винце, Габреш, Горно Коњаре, Градиште, Д'лга, Доброшане, Довезенце, Долно Коњаре, Живиње, Зубовце, Јачинце, Карабичане, Клечевце, Кокошиње, Колицко, Косматац, Кутлибег, Кучкарево, К'шање, Лопате, Љубодраг, Мургаш, Ново Село, Новосељане, Орашац, Пезово, Проевце, Пчиња, Режановце, Речица, Романовце, Скачковце, Сопот, Студена Бара, Сушево, Табановце, Тронеѓа, Умин Дол, Черкези, Четирце и Шупљи Камен.

Структурата на населението во Општина Куманово е хетерогена и тоа не само во градот, туку и во поголемиот дел на селските средини, каде живее население од повеќе националности и етнички групи, разновидна образовна, старосна и полова структура, со различни обичаи, вероисповед и навики, разновидни занимања и други карактеристики. Општината Куманово е мултиетничка и мултикултурна општина, во која живеат Македонци 59.58%, Албанци 26.44%, Турци 0,28%, Роми 4,03%, Власи 0,14%, Срби 8,59%, Бошњаци 0,02% и други 0,64%.

Во општина Куманово функционираат пет средни училишта и седумнаесет основни училишта, со свои подрачни установи.

Заради богатата историја на градот и неговата околина, во Куманово постојат голем број културно-историски споменици.

Општина Липково

Општина Липково се наоѓа во Северна Македонија и опфаќа 22 села во падините на Скопска Црна Гора и македонскиот дел на котлината Жеглигово, по течението на Липковска Река, десна притока на Кумановска Река. Центар на општината е селото Липково. Општината зафаќа површина од 267,82 км², со густина на населението од 101,03 жители на км². Населението во општина Липково изнесува 30.367 жители, од кои мнозинството се Албанци (97%).

Општина Липково се состои од 22 села: Алашевце, Белановце, Ваксинце, Виштица, Глажња, Гошинце, Думановце, Злокуќане, Извор, Липково, Лојане, Матејче, Никуштак, Опае, Оризари, Отља, Р'нковце, Ропалце, Руница, Слупчане, Стража и Стрима.

Главна економска активност во општина Липково претставува земјоделството.

Приоритетни проблеми со кои се соочува општината се: ниска свест за заштита и зачувување на животната средина, непостоење на соодветна здравствена заштита во руралните области, особено во планинските области, непостоење на организиран превоз за учениците од подалечните места, отсуство на фонд наменет за развој и поддршка на младите, младите не се доволно активни во општината, не се доволно мотивирани, недостиг на финансиски средства за реализација на проекти.²

Ресоцијализацијата, рехабилитацијата и реинтеграција на личноста на повратниците и на членовите на нивните семејства

Реинтеграција како концепт подразбира збир на систематски активности што се спроведуваат за повторно вклучување во општеството на поединецот, кој поради некоја

---

² Предлог буџетската иницијатива е изработена во рамки на проектот „Низ женски леќи: покревање на политики и буџетски иницијативи, следење на спроведувањето на локалните акциски планови за родова еднаквост“ финансиран од Европската унија, 2021

причина е маргинализиран од него. За таа цел, се развиваат специфични програми кои вклучуваат терапевтска и психолошка поддршка, обезбедување на образование, стручно оспособување, вработување, спорт и физички вежби, пристап до културни активности, здравје и грижа и унапредување на социјалните односи. Таквите програми се реализираат преку социјално менторство, кое има за цел менување на перцепциите за потребите на повратниците.

Станува збор за многу сензитивен процес низ кој може да се појават низа проблеми, но систематско дејствување и волја за соработка на сите повикани општествени субјекти, може да ги даде посакуваните резултати. Систематското дејствување нужно наметнува потреба од подготовка на План и Програма за интеграција на повратниците и членовите на нивните семејства, кои детално временски и редоследно ќе ги предвидат активностите кои треба да бидат преземени за успешно да се реализира планираниот процес.

Партиципативното планирање, односно учество на претставници од националната и локалната власт, лидери на заедници, поранешните борци ќе биде од големо значење за развојот и успешна имплементација на плановите и програмите. Вклучувањето на повратниците и членовите на нивните семејства во процесот на планирање, ќе и даде еден реален тон на постапката, исклучувајќи ја апстрактноста на планираните активности.

Мултидисциплинарен тим (обучени социјални работници, психолози, педагози, правници, верски лица, претставници на граѓански организации) кој поседува стручни знаења за оваа проблематика, обука на наставниот кадар кој ќе биде вклучен во образовниот процес, обучени училишни психолози и доктори се од есенцијално значење за успешна реинтеграција.

Пред да се пристапи кон имплементација на Локален економски план за реинтеграција во општеството на повратниците и членовите на нивните семејства во општина Куманово, потребно е да бидат реализирани одредени компоненти од општиот план за реинтеграција, како важни предуслови за да може лицето да се стекне со образование и да конкурира на пазарот на работна сила, односно обезбедување на лична документација, остварување на правото на социјална заштита како месечна финансиска поддршка согласно Законот за социјална заштита, обезбедување на станбени услови за домување доколку се потребни, обезбедување на здравствена заштита и психолошка поддршка.

Следниот предизвик е вработувањето и пристапот до пазарот на труд, како еден од столбовите на било кои политики за еманципација на ранливи групи. Лошите економски услови се една од главните причини за зголемена нерегуларна миграција.

Планот за реинтеграција на повратници и на членовите на нивните семејства претставува развоен документ составен врз основа на актуелни податоци и приоритети дефинирани во времето на неговото донесување. Планот е флексибилен, постојано ажуриран и прилагоден на потребите на корисниците и актуелните тенденции на социјалната заштита во општеството.

Во рамките на овој Локален економски план планирани се мерки и активности со кои успешно ќе се менаџира процесот на интеграција, а овој документ ќе даде посебен осврт на мерките и активностите кои треба да се реализираат во поглед на економската интеграција, односно активно вклучување на целните групи на пазарот на трудот. Во рамките на документот ќе бидат опфатени и образовните квалификации и вештини кои треба да ги стекнат повратниците и членовите на нивните семејства, како важен предуслов за да најдат вработување, но и за успешна интеграција.

Економска реинтеграција – Стратешка цел и мерки

Економската интеграција на ранливите категории граѓани вклучувајќи ги и повратниците и членовите на нивните семејства во општина Куманово и општина Липково се планира да се оствари преку обезбедување на можности за вработување и приходи. Најдобар начин за економска интеграција е да им се овозможи обука за занимање и вработување со што ќе можат економски и социјално да зајакнат. Брзото обезбедување на услови за егзистенција претставува предуслов за отпочнување на процесот кон нивна одржлива вработливост. Во процесот на економска интеграција треба да се надминат бариерите на пазарот на трудот преку овозможување на информации за кариера, насочување за формално и неформално образование, обуки во училишта и/или на работно место, развој на вештини потребни за барање работа, асистенција при барање на работа, субвенционирано вработување и/или самовработување.

Економската интеграција ќе се реализира со поддршка на кариерен советник и се реализира во три фази и тоа:

- Обезбедување на основни услови за пристоен живот додека се прилагодат на живеењето во општеството и се овозможат услови за активација на пазарот на трудот.
- Активација на пазарот на трудот и обуки согласно со барањата на работодавачите.
- Вработување преку субвенции на плати или самовработување со грант во опрема и/или материјали.

Повратниците и членовите на нивните семејства треба да ги добиваат оние достапни услуги и мерки кои најдобро одговараат на нивните индивидуални потреби, а во одредени ситуации и дизајнот на одредена услуга или мерка треба да биде прилагоден на потребите на одредена индивидуа. Исто така, вклучувањето на таргетираните групи во дизајнирањето и развојот на услугите и мерките на национално и локално ниво, можат да придонесат за зголемување на ефикасноста на мерката.

Општина Куманово и општина Липково спаѓаат во Североисточниот регион, кој е еден од најнеразвиените региони во државата. Во овој регион побарувачка за работна сила има во секторите: трговија на големо и мало, поправка на моторни возила и мотоцикли, градежништво, транспорт и складирање и земјоделие. Обуките за вработување во овие економски сектори ќе ја зголемат вработливоста на ранливите категории на лица, вклучувајќи ги и повратниците и членовите на нивните семејства.

Главни актери во економската интеграцијата на повратниците и нивните семејства на локално ниво се општина Куманово и општина Липково, Центарот за вработување Куманово, локалните општествено одговорните претпријатија, локалните граѓански

организации со социјална мисија (социјалните претпријатија), локалните понудувачите на верификувани обуки на возрасни, Центар за социјална работа-Куманово и средните стручни училишта на локално ниво.

Клучни активностите за економско јакнење и вработување за повратниците и членовите на нивните семејства бара холистички пристап во мерките и размената на податоците и информациите, притоа вклучувајќи ги следниве мерки:

Идентификување на бариерите со кои се соочуваат повратниците и членовите на нивните семејства на пазарот на трудот

Првиот чекор во економска интеграција преку вработување е осознавање на бариерите со кои се соочуваат ранливите категории на пазарот на трудот. Постојат повеќе можни бариери како што се: непостоење на адекватно образование, непостоење на работно искуство, потреба од грижа за членовите во фамилијата, екстремно лоша финансиска состојба, неформална работа, лимитиран пристап до образование, лимитирана здравствена и социјална поддршка, недостаток на доволно информации за можностите, стигматизација, недостаток на можности за егзистенција, обесхрабреност и друго. За надминување на бариерите на пазарот на трудот треба да се направи индивидуален план за кариерен развој во соработка со кариерните советници.

Кариерно насочување

Кариерното насочување³ е услуга која е тесно поврзана со индивидуалните планови за развој и треба да им помогне на ранливите категории на пазарот на трудот да управуваат со нивните кариери и да го направат правилниот избор во образованието, обуките и пред се во изборот на соодветното занимање.

Кариерното насочување треба да влијае врз усогласување на желбите на лицата со можностите кои ги нуди локалната економија. Кариерното насочување вклучува активности како што се: информации за занимања и вештини, патеки за кариера, можности за учење, трендови и услови на пазарот на трудот, образовни програми, владини и невладини мерки и услуги за развој на кариерата, како и можности за работа.

Кариерното насочување е камен темелник во економската интеграција, преку кое ќе се влијае врз активностите за остварување на:

---

³Во некои земји термини како што се „советување за кариера“, „развој на кариера“, „кариерни информации, совети и насоки“, „професионално советување“ или „стручно насочување“ се однесува на опсегот на активности што овде е вклучен во рамките на поимот кариерно насочување.

- Целите на доживотното учење преку обезбедување на соодветна база на знаења и вештини за да се одговори на барањата на работодавачите, како и промовирање на соодветни врски помеѓу образованието, обуката и работата.
- Резултатите на пазарот на труд, преку намалување на неусогласеноста помеѓу нивните знаења и побарувачката на работна сила, се со цел нивно полесно вработување.

Општина Куманово и општина Липково преку блиска соработка со граѓанските организации, институциите (пр. Центарот за вработување, Центарот за социјална работа, локалните средните стручни училишта, центрите за образование на возрасни и др.) и работодавачите треба да обезбедат услуги за кариерно насочување преку кариерните советници.

Јакнење на квалификации и вештините поврзани со вработувањето

Обуките имаат за цел да ги подобрат вештините и квалификациите на повратниците и членовите на нивните семејства, со цел нивна поуспешна интеграција на пазарот на труд. Кај лицата кои имаат неадекватни вештини за пазарот на трудот, обуката претставува единствена и неопходна мерка за долгорочна економска интеграција.

Обуките во кои ќе учествуваат лицата, треба да бидат дизајнирани согласно со барањата на пазарот на трудот. Занимања за кои има побарување за вработување на работници во Североисточниот регион се машински техничар, градежен техничар, администратор, систем оператор, хемиски техничар оператор, електротехничар, фармацевтски техничар, продавач, шивач, чевлар, келнер, заварувач, помошник заварувач, бравар, возач на товарно возило, пекар, готвач, шанкер, градежен работник, земјоделски работник и др.

Исто така, лицата може да се вклучат и во on-line обуки, обуки за развој на дигитални вештини, практиканство, обуки за странски јазици и др.

Во регионот на општина Куманово и општина Липково има 20 верификувани програми за обуки преку кои се стекнуваат квалификации. Видовите на обуки на локално ниво во кои може да учествуваат овие лица и преку кои можат да се стекнат со потребните квалификации и вештини може да видат на веб страната на Центарот за образование на возрасни на следниов линк [Листа на програми – TIS \(gov.gov.mk\)](https://www.gov.mk).

Субвенционирано вработување во граѓански организации со социјална мисија (социјално претпријатие) или општествено одговорни компании

Мерката за субвенционирано вработување преставува атрактивна мерка за поддршка на работодавачите, која може да ја стимулира побарувачката за вработување на ранливите категории на пазарот на трудот, вклучувајќи ги повратниците и членовите на нивните семејства.

Субвенционираното на плати преставува активна мерка во Оперативниот план за активни мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот, кој го имплементира Агенцијата за вработување преку центрите за вработување на локално ниво. Работодавачите добиваат 19.000 денари месечно, како субвенција на платата на вработеното лице за период од 3, 6 или 12 месеци за вработување на лицата. Вкупната финансиска поддршка за едно лице за период од 3 месеци изнесува 57.000 денари; за 6 месеци изнесува 114.000 денари и за 12 месеци изнесува 228.000 денари. Средствата се исплаќаат еднакратно за целиот период на субвенционирање, по реализацијата на вработувањето со полно работно време.

Самовработување

Оваа мерка е дел од Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот за 2022 година, која ја имплементира Агенцијата за вработување во соработка со Агенцијата за развој на претприемништвото. Огласот за учество во мерката се објавува еднаш до два пати годишно. Лицата кои имаат адекватни знаења и вештини и кои сакаат да отворат сопствен бизнис или да го формализираат постојниот треба поминат 30 часовна обука за претприемништво, да подготвуваат бизнис идеја за да добијат грантови за опрема и материјали во износ од 5.000 евра.

Препораки

1. Најдобар начин за економска интеграција на повратниците е обезбедување на обука за занимање и вработување, која ќе им овозможи економски и социјално да зајакнат. Општина Куманово, општина Липково и другите јавни институции треба да им помогнат на овие лица преку задоволување на основните егзистенционални потреби и услови за живот, да обезбедат можност за започнување на процесот на економска интеграција.
2. Навременото вклучување во активни политики ќе ја зголеми веројатноста за нивна економска интеграција. Општествено одговорните претпријатија и социјалните претпријатија од општина Куманово и општина Липково треба да се вклучат во искористување на можностите за креирање на работни места за овие лица.
3. Економската интеграција претставува долгорочен процес и не завршува со вработување. Вклучување на локални кариерните советници од општина Куманово и општина Липково може да биде клучна алка во активацијата, мотивирањето, информирањето и насочувањето за кариерниот развој.
4. За лицата кои немаат адекватни или доволни вештини, вклучувањето во обуки е единствениот пат кон долгорочна економска интеграција. Фокусот треба да биде ставен на обезбедување на стручни квалификации и вештини кои се барани во пазарот на трудот во Североисточниот регион, за занимањата: машински техничар, градежен техничар, администратор, систем оператор, хемиски техничар оператор, електротехничар, фармацевтски техничар, продавач, шивач, чевлар, келнер, заварувач, помошник заварувач, бравар, возач на товарно возило, пекар, готвач, шанкер, градежен работник, земјоделски работник и др.
5. Анимирањето на работодавачите со информирање за можностите кои ги нуди мерката за субвенционирано вработување, ќе се овозможи креирање на работни места за ранливите категории на граѓани вклучувајќи ги и повратниците и членовите на нивните семејства. Работодавачите кои ќе вработат повратник може да добијат субвенции во износ од 19.000 денари месечно, како субвенција на платата на вработеното лице за период од 3, 6 или 12 месеци за вработување на лица од целните групи.
6. Лицата кои имаат знаење и афинитети за претприемништво, може да отворат сопствен бизнис, на пример фризер, козметичар, пекар, столар, чевлар, обучувач на странски јазици, сервисер на моторни возила и др., за што би биле поддржани со грант во опрема и материјали во износ од 5.000 евра.

7. Агенцијата за вработување и другите институции кои можат да влијаат на економската интеграција, имаат ограничен пристап до повратниците и нивните семејства на пазарот на трудот и затоа вклучувањето на локалната заедница, граѓанските организации и локалниот приватен сектор може да биде ефективно. Општина Куманово и општина Липково треба да воспостават услови за креирање на партнерства со граѓанските организации и работодавачите за обуки и вработување на ранливите категории на пазарот на трудот вклучувајќи ги повратниците и членовите на нивните семејства.